Б1-9382

Григорій Сковорода

ХАРКІВСЬКІ БАЙКИ

1955

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ „ГОВЕРЛЯ" В НЮ ЙОРКУ

Дотепер появилися видання:

а) Наука:

1.Др. М. Сидор:**Шлях до Городельської Унії** ..... $ 2.00

б) публіцистика:

2. Др. Ю. Липа: **Призначення України,** 9 ілюстрацій $ 2.00
3. Др. Ю. Липа: **Розподіл Росії,** 1 мапа і 28 схем .... $ 1.75
4. Др. Олена Степанів: **Сучасний Львів,** 74 ілюст. $ 1.75

в) Мемуаристика:

5. М. С. Чарторийський: **Від Сяну по Крим** (спом.) $ 1.50

г) Поезія:

6. М. С. Чарторийський: **„Inter Arma"** ..... $ 0.25

г) Повісті — оповідання:

7. Юра Шкрумеляк: **„Чота Крилатих"** ..... $ 2.00

д) Дитячі казки — оповідання:

8. Я. Вільшенко: **„Швець копитко",** 2 .... $ 0.25
ацій ..... $ 0.50
предків, ілюстр. $ 0.50
' (Бон - Тон) .... $ 0.50
коварка" ..... $ 2.00
Здача" ..... $ 0.25
іни" ..... $ 0.25

„ГОВЕРЛІ" від ч.1 до

айте собі **всі** видання

ієте всякі інші книжки,

Канадсько-Український Бібліотечний Центр

ПЕРЕДМОВА

Григорій Савич Сковорода був не тільки філософом, а й письменником. Він писав вірші, складав пісні, ще й музику до них компонував. Чимало з його пісень увійшло в скарбницю народної пісенної творчості. Пісні Сковороди співали кобзарі та лірники, часто переробляючи їх по-своєму та доповнюючи. Ото ж і І. П. Котляревський увів у свою «Наталку-Полтавку» пісню-сатиру Сковороди «Всякому городу нрав і права», щоправда, в значно переробленому вигляді.

Мабуть, і зараз не один іще твір Сковороди співається та переказується в народі. Не все, що писав Сковорода, дійшло до нас, та й не все з того, що він творив, було в свій час записане.

До літературної спадщини Г. С. Сковороди належать і байки.

Тридцять байок своїх він сам завів у збірничок і послав його своєму приятелеві Панасу Кіндратовичу Панкову. Листа було написано навесні 1774 року.

Отже байки було написано в період між 1769 роком, коли Г. С. Сковорода змушений був відійти від роботи в школі, і весною 1774 року, коли весь збірничок байок було послано П. К. Панкову.

Те, що байки писані були в Харкові, або поблизу від нього, дало підставу назвати всі тридцять байок «Харківськими байками».

Уперше вони побачили світ у 1837 році, у виданні Московського Попечительного Комітету «Человеколюбивого Общества» під назвою «Басни Харьковские Г. В.[1]) Сковороды».

У Київській Академії Г. С. Сковорода мав можливість вивчати байкову творчість класиків грецької та римської літератури, зокрема Езопа. Тут же він напевне практикувався і в писанні байок, бо літературні спроби становили необхідний елемент освітньої підготовки студентів Академії.

***

На Україні першим байкарем був Г. С. Сковорода. Байки його писані прозою, хоч часто ми знаходимо в них і римовані ряд:и.

---

[1]) Сковорода часто називав себе Варсавою (Вар—син), тобто сином Сави. Тому по-батькові його й позначили ініціалом В, а не С.

Харківська державна НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ім. В. Г. Короленка
Т. 36162 51·3382

Після кожної байки йде «Сила», тобто пояснення моралі її. Іноді «Сила» у Сковороди довша, ніж сама байка (байки 16, 18, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30). Вже це одне показує те, що Сковорода байки писав з певною морально-проповідницькою метою. У байках Сковорода залишається філософом і розвиває в них ті самі думки, що й у творах філософських.

У багатьох байках, наприклад, обгрунтовується часто повторюване в філософських творах того часу твердження про те, що треба жити за природою, що спроби протидіяти природі, прагнути того, до чого людина не має здібностей від природи, засуджені неминуче на невдачу (байки 3, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 22, 24, 27, 27). Так от загинула черепаха, забажавши літати (байки 3 і 13).

Разом з тим у байках підкреслюється велика роль практики, досвіду, вправ для розвитку тих або інших здібностей. У байці «Дві курки» автор учить, що практика без природженості не ефективна, що «природженість працьовитістю утверджується».

У цій же байці автор наполягає на тому, що знання повинно перетворюватися в науку, а наука, за його словами, «не в знанні живе, а в діянні».

У байці «Собака і Коняка» Сковорода заперечує муштру коня, як явище неприродне. Тільки ті стимули, що йдуть від природи, правомірні й дійові, бо спонукують нас до творчого *досвіду*. А саме «досвід — батько мистецтву, знанню і звичці. Звідси народилися всі науки, і книги, і вміння».

Не можна не відзначити того, що в міркуваннях Сковороди про «природженість», про роль природних здібностей у житті людини, є багато цінного. Але треба вказати й на те, що іноді Сковорода переоцінює т. зв. «природженість» і забуває, що вона часто є продукт не біологічного, а соціального порядку. Його сентенції про відносини голови й тулуба (тобто керівників та народних мас) треба визнати неприйнятними. Те саме слід сказати й про мораль байки 11 («Вітер і Філософ»), байки 12 («Брусок і Ніж»), та й про мораль деяких інших, де Сковорода ще не підноситься до усвідомлення того, що людина не тільки продукт природи та обставин, а й творець їх.

Кілька байок (2, 4, 17, 28, 29) присвячені розкриттю того подовження, що не зовнішні, а внутрішні гідності становлять цінність людини. У байці «Оленица й Кабан» висміюються люди, що шпурся до високих чинів, хоч і не мають до того ніяких даних. Про них Сковорода каже, що вони нагадують Езопових граків, які вбиралися в чуже пір'я, або ослів, які одягалися у левину шкуру, або ж мавпу, що сіла за кермо корабля, але правити безсильна, і т. д.

Досить виразно виявлено в байках Сковороди думку про високе життьове й моральне значення праці. Коли праця вільна («по натурі»), тоді «солодкий тут труд тілесний, терпіння тіла». Бджола —

ось образ людини, що любить працю; шершень—образ тих людей, що ухиляються від праці й воліють споживати плоди чужої праці (байка 27 «Бджола і Шершень»). В байці «Зозуля і Дрозд» зозулі, що не хоче висиджувати своїх пташенят, протиставляється дрозд, який повчає зозулю: «А я сам годую, доглядаю і навчаю своїх дітей, а свою працю полегшую піснею».

Виводячи верблюда, що задовольняється скаламученою водою, Сковорода протиставить йому оленя, що не лякається зусиль, щоб здобути чисту, прозору воду (байка 20 «Верблюд і Олень»).

Байка «Змія і Буфон» проводить ту думку, що тільки через зусилля, через працю досягаються добрі результати. Змія, щоб позбутися старої шкури, змушена пролізти через вузьку щілину, виявити серйозні зусилля, зазнати больових відчуттів. А буфон відступає перед перспективами йти на переборення труднощів. Сковорода й каже: «Хто труда не перейде, до добра той не прийде».

Жити, як велить розум (байки 1, 14), жити просто, бути невибагливим (байки 5, 9, 16, 26), правдивим, скромним,—ось що радить Г. С. Сковорода раз у раз своїм читачам.

Дві байки (23, 30) звеличують дружбу між людьми, підкреслюючи, що «і рід, і багатство, і чин, і споріднення, і тілесні здібності, і науки неспроможні утвердити дружбу,—лише серце, думками єдине, та однакова чесність людяних душ, що в двох чи трьох тілах живуть» («Пес і Вовк»). «Нема нічого дорожчого, солодшого і кориснішого від дружби» («Соловейко, Жайворонок і Дрозд»).

Сковорода писав свої байки книжною літературною мовою, — тією мовою, якою писала українська інтелігенція XVIII століття.

Взагалі, звичайно, мова байок у Сковороди значно простіша, приступніша, ніж мова філософських його творів. Треба думати, що автор свідомо добирав простіші мовні засоби для своїх байок, бо призначав їх не так для вузького кола своїх приятелів, як для широких мас.

Привертають нашу увагу численні прислів'я, що їх вставляє Сковорода у свої байки:

1. Не те орел, що літає,
   А те, що легко сідає.
2. Краще мені сухар з водою,
   Ніж цукор з бідою.
3. Хто труда не докладе, той до добра не прийде.
4. Дурень шукає видного місця, а розумного і в кутку видно.
5. Доброму чоловікові щодня свято.
6. Далеко свині до коня.
7. Красна хата не кутками, а пирогами.
8. В полі пшениця роком родиться, а добрий чоловік завжди пригодиться.

9. Не май 100 карбованців, а одного друга.

10. Добре братство краще за багатство.

Посиланням на вислови народної мудрості Г. С. Сковорода хотів збільшити силу своїх моральних настанов.

Байки Сковороди подаються тут у перекладі на сучасну літературну мову.

Перекладач прагнув до того, щоб зберегти в перекладі по можливості стилістичні особливості мови оригіналу. Цим пояснюється додержання ним часто того порядку слів, який застосовував сам Сковорода; цим пояснюється також намагання автора перекладу зберегти римовані елементи байкаря та ін.

Текст усіх байок подається в повному перекладі.

У тексті ж «Сили» (моралістичних коментарів до байок) зроблено в деяких випадках скорочення. Сковорода, ідучи за традиціями Київської Академії і взагалі наслідуючи старі літературні звичаї, іноді підкреслював свої моральні положення біблійними висловами. Зрозумілі для XVIII віку, ці екскурси до біблії є зовсім непотрібними для сучасного читача. Його повинні цікавити ті зерна істини, що їх висловлює славетний український філософ та письменник, а не ті застарілі риторичні засоби, до яких він вдається. Тому біблійні елементи при перекладі скорочено без усякої шкоди для справи.

Байки Сковороди в такому ось вигляді досі ще не видавалися для масового читача. Фактично тільки тепер вони стануть приступні широкому колу

Нагадаємо тут слова великого Тараса, що писав:

Давно те діялось. Ще в школі,
Таки в учителя — дяка
Гарненько вкраду п'ятака —
Бо я було трохи не голе,
Таке убоге — та й куплю
Паперу аркуш. І зроблю
Маленьку книжечку. Хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу
Та й списую Сковороду...

Ото, напевне, байки Сковороди і списував сам собі у бур'яні малий Тарас Шевченко.

Байки Сковороди стверджують, що їх автор був передовим мислителем свого часу, що він хотів бути корисним суспільству, що він хотів бачити людей кращими і щасливішими.

Проф. С. Ч.

ЛЮБИМОМУ ДРУГОВІ ПАНАСОВІ КІНДРАТОВИЧУ ПАНКОВУ

Любий приятелю!

На сьомому десятку нинішнього віку, відійшовши від учительської праці і усамотнюючись в розташованих коло Харкова лісах, полях, садах, селах, хуторах та пасіках, навчав я себе чесноті й повчався в біблії; при тому благопристойними забавками розважаючись написав півтора десятка байок, не бувши з тобою знайомий А цього року в селі Бабаях, приумноживши їх до половини. Тим часом, як писав додаткові, здавалося ніби ти завжди при тому присутній, похваляючи мої думки і вкупі за них зо мною причащаючись. Дарую ж тобі три десятки байок: тобі і подібним до тебе!

Батьківське покарання містить в гіркоті своїй солодощі; а мудра іграшка таїть у собі силу.

Дурну бундючність зустрічають по вигляду, випроводжають по сміху, а розумний жарт важливим позначається кінцем. Нема смішнішого, як розумний вигляд з порожніми нутрощами, і нема веселішого, як смішне обличчя з прихованою серйозністю, пригадайте прислів'я: «*красна хата не кутками, а пирогами*». Я й сам не люблю підробленої маски тих людей та діл, про які можна сказати українською приповідкою: *стукотить, гуркотить, гримотить... А що там? Кобиляча мертва голова біжить*. Говорять і великоросіяни: «*літала високо, — а сіла недалеко*»; про тих, що багато й красно говорять, а нічого слухати. Не люба мені ця порожня бундючність, і пишна пустовщина, а люблю тее, що зверху ніщо, але

всередині щось; зовні неправда, але всередині істина. Картина зверху смішна, але всередині чудова. Друже мій! Не зневажай байкарства. Байка і притча є те саме. «Не по капшуку цінуй скарб». Праведний суд судить Байка тоді буває кепська й бабська, коли в низькій і смішній своїй шкаралупі не містить зерна істини: схожа на горіх свищ... Іноді в дранті коштовний криється камінь... Як обряд є без сили божої пустовщина: так і байка без істини. Коли ж із істиною: хто насмілиться назвати брехливою?

Все, отже, чисте чистим, а осквернéним і не вірним ніщо не чисте, бо осквернилися їх розум і совість...

Цей цікавий і фігурний рід писань був звичайним у найкращих стародавніх любомудрців. Лавр і зимою зелений. Так мудрі і в розвагах розумні, і в лжі правдиві. Істина гострому їхньому зорові не здаля маячіла, так, як ницим головам; але ясно, як у дзеркалі, уявлялась, а вони, побачивши живо живий її образ, уподобили її різним тлінним фігурам.

Ніякі барви не красять троянду, лілею, нарцис так живо, як чудово у них утворює невидиму божу істину тінь небесних і земних образів. Звідси народилися символи, притчі, байки, порівняння, прислів'я...

І не дивно, що Сократ, коли йому внутрішній геній, керманич в усіх його ділах, звелів писати вірші: тоді обрав Езопові байки. І як найхитріша картина невченим очам видається брехнею, так і тут робиться... Зобразити, приточити, уподобити те саме.

Прийми ж, любий приятелю, дружнім серцем цю несмаковиту від твого друга думок воду. Не мої це думки, і не я їх вигадав: істина не має початку! Але ж люблю! Тіш мої *уподобання*: і будуть твої. Знаю, що твоя тілесна подоба дуже відрізняється від мого опудала, але дві різні посудини одним хай наповняться єлеєм; хай буде єдина душа і єдине серце! Єдність думок і є справжня дружба. Все не наше, все згине. І самі гіла наші.

Одні тільки думки наші завжди з нами, одна тільки істина вічна. А ми в ній, як яблуня в своєму зерняті, сховаємося.

Плекаймо ж дружбу! Прийми і споживай з Петром четвероногих, звірів, гадів і птахів... Вони ніщо інше, як образи, що прикривають, мов полотном, істину...

Любий приятелю!

Твій вірний слуга:

Григорій Сковорода

1774. В селі Бабаях.

БАЙКИ ХАРКІВСЬКІ

Байка І

СОБАКИ

В селі у господаря жило двоє собак.

Якось повз ворота проїжджав незнайомий. Один собака, вискочивши спід воріт і погавкавши, поки незнайомий зник з очей, вернувся до двору.

— Що ти цим придбав? — спитав другий.

— Та хоч нудьгу розважив, — відповів перший.

— Адже не всі проїжджі, — сказав розумний, — такі, щоб їх за ворогів господаря нашого мати; а то б я й сам служби своєї не занедбав, хоч минулої ночі нога моя у вовчих зубах побувала.

Собакою бути — річ не лиха, та без причини гавкати на всякого — безглуздя.

Сила:

Розумний чоловік знає, що гудити, а безглуздий базікає без пуття!

Байка ІІ

ВОРОНА І ЧИЖ

Недалечко від озера, в якому видно було жаб, чиж, сидячи на гілці, співав.

Ворона поблизу і собі крякала і, бачачи, що чиж співати не перестає: «Чого ти сюди ж пнешся, жабо?» — сказала.

— Чого це ти жабою мене звеш? — спитав чиж ворону.

— А того, що ти такий самий зелений, як он тая жаба.

А чиж сказав:

— О, коли я жаба, тоді ти дійсно квакалка внутрішнім знаряддям твоїм, яке спів твій дуже схожим на жаб'ячий робить.

Сила:

Серце і звичаї людські, а не ознаки зовнішні, про те, хто що є, свідчити мають. Дерево в плодах пізнається.

Байка III

СТАРИЙ І МОЛОДИЙ ЖАЙВОРОНОК [1])

Ще в давню давнину, в ту саму добу, коли в орлів черепахи літати вчилися, молодий жайворонок сів недалечко того місця, де одна із згаданих черепах, як у Езопа мудрого в казці говориться, літання своє щасливо на камені скінчила з великим шумом.

Молодик, з переляку тремтячи, до свого батька подався:

— Таточку! ясна річ — біля тієї гори сів орел, про якого ти мені колись казав, що він птах найстрашніший і найдужчий...

— А з чого ти догадувшся, синку? — спитав старий

— Таточку! Я такої швидкості, шуму і грому ніколи не бачив, як тоді, коли він сідав.

— Мій любий синок! — сказав старий, — молоденький твій розумок... Друже мій, знай і всяк час собі цю пісеньку співай:

«Не те Орел, що літає;
А те, що легко сідає»...

Сила:

Багато людей без природи значні діла зачинають, та погано кінчають. Добрий намір і кінець — всякій справі є вінець.

---

[1]) У автора ця байка заголовку не має. — Прим. перекладача.

Байка IV

ОДЯГ І РОЗУМ [1])

Тулуб, убравшись в чудову і простору з дорогими оздобами одіж, величався перед головою і дорікав їй тим, що на неї і десята частина його пишноти не припадає...

— Слухай ти, дурню! Чи ж може вміститися розум в твоєму череві?.. Тож міркуй, що одяг просторий тільки на твоє велике черево зшитий, бо ти не обійдешся тим малим, що я, — сказала голова.

Фабулка ця для тих, хто честь свою на самій пишноті збудував.

Байка V

ЧИЖ І ЩИГОЛЬ

Чиж, вилетівши на волю, здибався з давнім товаришем своїм щиглем, і той його спитав:

— Як це ти, друже мій, на волю дістався, розкажи?

— Чудесним припадком, — відповів невольник. — Багатий турок приїхав з посланцем у наше місто і, прогулюючись з цікавості по ринку, зайшов у наш пташиний ряд, де нас щось сот з чотири в одного хазяїна в клітках висіло. Турок довго на нас, як ми один перед другим виспівували, дивився з жалем; і, нарешті, мовив: «А скільки просиш грошей за всіх?» — «Двадцять п'ять карбованців», — відказав хазяїн. Турок, не сказавши слова, викинув гроші і звелів собі подавати по одній клітці і, випускаючи кожного з нас на волю в різні сторони, втішався, дивившись, як ми розлітались.

— А що як тебе, — спитав товариш, — заманило в неволю?

— Солодкий наїдок та гарна клітка, — відповів щас-

[1]) У автора ця байка теж без заголовку. — Прим. перекладача

ливець. А тепер покіль умру, дякуватиму богові цією пісенькою:

«Краще мені сухар з водою,
Ніж цукор з бідою!»

Сила:

Хто не любить клопоту, той повинен навчитися просто і вбого жити.

Байка VI

КОЛІЩАТА ДЗИГАРСЬКІ

Коліща дзигарської машини спитало у другого: «Скажи мені, чого ти гойдаєшся не по нашій схильності, а в бік супротивний?»

— Мене, — відказало друге, — так зробив мій майстер, і я цим вам не тільки не заважаю, а ще й допомагаю, щоб наші дзигарі ходили згідно з сонячним кругом.

Сила:

На різні схильності природні — і путь життєва різна! Однак, усім один кінець: чесність, мир і любов!

Байка VII

ОРЕЛ І СОРОКА

Сорока Орлу говорила: «Скажи мені, як тобі не набридає день у день в просторих висотах небесних вихорем шугати? І то вгору, то вниз, мов по драбині гвинтовій, вештатись?..»

— Я б ніколи на землю не спустився, — відповів Орел, — якби тілесна потреба не змушувала мене.

— А я ніколи не відлітала б від селища, якби Орлом була, — сказала Сорока.

— І я так само чинив би, якби Сорокою був, — сказав Орел.

Байка УШ

ГОЛОВА І ТУЛУБ

— Чим би ти жива була, — спитав Тулуб Голову, — якби від мене життєвих соків часто в себе не витягувала?

— Це є щира правда, — сказала Голова. — Та у відплату за те моє око тобі світить, і я ж запомагаю тебе порадою.

Байка IX

МУРАШКА І СВИНЯ

Свиня з мурашкою сперечалися: хто з них двох багатший? А Віл був свідком правоти і побічним суддею...

— А чи багато у тебе хлібного збіжжя? — спитала з гордою посмішкою Свиня. — Прошу об'явити, шановна пані...

— У мене повна жменя найчистішого зерна, — сказала Мурашка. І ледве мову скінчила, як враз зареготали Свиня та Віл щосили.

— Так хай же буде нам суддею пан Віл, — сказала Свиня.— Він двадцять літ із гаком з великою славою судейську службу справляв, і можна сказати, що між усією братією своєю він найдотепніший юрист і наймудріший арифметик. Його благородність нас може легко розсудити. Та він же і в латинських диспутах, здається, дуже вправний.

Віл після слів таких, мудрим звірятком прикинувшись, одразу ж кинув на рахівниці і з допомогою арифметичного множення учинив таку постанову: «...Понеже бідна Мурашка дійсно одну жменю зерна має, як сама призналася в тому добровільно, та й крім зерна нічого більше не вживає, а у пані Свині, навпаки, є ціла діжка, в якій жмень триста з третиною: то за всіма правами здорового глузду...»

— Не те ви лічите, пане Віл, — перебила його мову Мурашка, — накладіть окуляри, та витрату проти прибутку на рахівницю киньте...

Справа зайшла в суперечку, і її перенесено у вищий суд.

Сила:

Не мале те, що для споживку достатнє. А достатність і багатство — є те саме.

Байка X

ДВІ КУРКИ

Трапилося якось дикій Курці залетіти до свійської.

— Як ти, сестрице, в лісах живеш? — спитала домашня.

— Так самісінько, як і інші птахи лісові, — відповіла дика. — Той самий бог і мене живить, що годує диких голубів табун.

— Так вони ж і літати можуть добре, — мовила хазяйка.

— Це правда, — сказала дика, — і я в тому самому повітрі літаю і вдоволена крилами од бога мені даними...

— Оцьому я, сестрице, віри не пойму, — сказала домосідка, — бо я од сили можу перелетіти он до тієї повітки.

— Не перечу, — каже дика, — та й на те, голубонько, зважте, що ви з малих літ, як тільки народились, у дворі гнойовища розгрібати зволите, а я в моєму літанні день у день вправлятися мушу.

Сила:

Багато хто, коли що сам зробити не здатний, і іншим в тому вірити не може. Дуже розніжившись, розучившись ходити пішки, вони й іншим віри не ймуть в тому. З цього видно, що як практика без природженості марна, так природженість працьовитістю утверджується. Навіщо знати, як робиться діло, коли ти до того не звик? Узнати не трудно, а трудно звикнути. Наука і звичка одно: вона не в знанні живе, а в діянні. Знання без діла — мука є, а діло без природи теж. Ось чим різниться знання і наука!

Байка XI

ВІТЕР І ФІЛОСОФ

— О, щоб тебе чорт побрав, проклятий!..

— За що ти мене лаєш, пане Філософе? — спитав Вітер.

— За те, — відповів мудрець, — що як тільки я розчинив вікно, щоб викинути он лушпиння часникове, ти так війнув проклятим твоїм вихорем, що все назад по всьому столу і всьому покою розкидав! Та ще й останню чарку з вином, перекинувши, розбив, не згадую вже того, що, роздувши з папірця тютюн, все блюдо з стравою, яку я по трудах ладнався був спожити, зовсім засмітив!..

— Та чи знаєш ти, хто я такий? — каже Вітер.

— Щоб я тебе не знав? — скрикнув Філософ. — Хай про тебе мужики міркують! А я, після небесних планет, тебе моєю увагою не вшаную. Ти лиш тінь пуста...

— А коли я, — каже Вітер, — тінь, то є при мені і тіло. І правда, що я тінь, а невидима в мені божа сила є справжнім тілом. — І як же мені не віяти, коли мене загальний наш творець і невидиме все вміщаюче єство рухає?

— Знаю, — сказав Філософ, — що в тобі неповинне єство є, бо ти вітер...

— І я знаю, — мовив Вітер, — що в тобі стільки ж є розуму, скільки в тих двох мужичках, з яких один, нагнувшись, привітав мене не чесно: він убір мій подер за те, що я роздував пшеницю, коли він її віяв; а другий те саме зробив тоді, як я йому не давав вивершити копицю сіна. І ти годен у них бути головою.

Байка XII

БРУСОК І НІЖ

Ніж розмовляв з Бруском:

— Звичайно, ти нас, брате, не любиш, що не хочеш в стать нашу вступать та бути ножем.

— Якби я гострити не годен був, — сказав Брусок, — не зрікався б на вашу раду і стан пристати. А тепер тим-от самим вас люблю, що бути вами не бажаю. Бо знаю, ставши ножем, ніколи стільки один не переріжу, як всі ті ножі й мечі, що за все життя своє перегострю. А в цей час велика скрута на Бруски.

Байка XIII

ОРЕЛ І ЧЕРЕПАХА

На дубі, що над водою похилився, сидів Орел. А поблизу Черепаха своїй братії проповідувала таке: «Цур йому, тому літанню... Наша прабаба небіжчиця, дай боже їй царство небесне, навіки пропала, як видно з переказів, через те, що цієї проклятої науки почала була в орла навчатись. Сам сатана її вигадав...»

— Слухай, ти дурепо! — перебив її проповідь Орел: — не через те загинула премудрая твоя прабаба, що літала, а через те, що взялась до цього не по природі. А літання завжди не гірше за плазування.

Байка XIV

СОВА І ДРОЗД

Тільки но вгледіли Сову птахи, як почали навперебій скубти.

— Чи не прикро вам, пані, — спитав Дрозд, — що без ніякої вашої провини на вас нападають? Чи ж не дивно це?

— Ні трохи не дивно, — відказала вона. — Вони й проміж себе так само завжди чинять. А щодо прикрості, то я її терплю, бо хоч мене сороки з воронами та граками й скубуть, проте Орел з Пугачем не чіпають; та й «афінські громадяни» мене поважають.

Сила:

Краще в одного розумного і добродушного в любові й шанобі бути, ніж у тисячі дурнів.

Т-36162
17 — Харківська державна НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ім. В.Г.Короленка
№ 51-9382

Байка XV

ЗМІЯ І БУФОН[1])

Щойно змія весною скинула линовище[2]), Буфон, її уздрівши: «Як ви, пані, помолоділи? — з подивом сказав. — Що тому тут причиною? Прошу не втаїти».

— Охоче вам пораду дам, — сказала Змія. За мною йдіть.

І повела Буфона до тієї тісної щілини, крізь яку вона з великим трудом пролізши, всю стару одіж з себе здерла.

— Ось, пане Буфон! Пролізьте крізь вузький цей прохід. А як тільки пролізете, ту ж мить оновитесь, лишивши всю негідь потсйбік...

— Та що це ти, хочеш мене задушити? — скрикнув Буфон. — Та навіть як мені й пощастить сюди пробратись, то з мене всю шкуру здере...

— Прошу не гніватись, — сказала змія, — крім цього шляху іншого нема, щоб звідси вийти...

Сила:

Що краще добро, то більшим трудом, наче ровом, окопалось. Хто труда не докладе, той до добра не прийде.

Байка XVI

ЖАБИ

Як висохло озеро, то Жаби поплигали шукати собі нового житла. Нарешті всі закричали: «Ах, яке багате озеро! Воно буде нам вічним житлом». І зразу ж шубовснули в нього.

— А я, — сказала одна з них, — маю намір жити в одному з джерел, що наповнюють ваше озеро. Он на тому затіненому пагорбі, що багато струмочків сюди посилає, — там сподіваюсь знайти добре для себе джерело.

— А чому так, тіточко? — спитала молода.

— А тому так, голубко моя, що струмочки можуть потекти в інший бік, і ваше озеро так само висохнути може: джерело для мене завжди надійніше од калюжі.

[1] Буфон — рід черепахи. — Прим. перекладача.
[2] Стара шкура. Прим. автора.

Сила:

Всяке багатство зубожіти й висохнути, як озеро може. А чесне ремесло є невичерпне джерело не багатого, але безнечного прожитку... Найбідніші раби не рідко походять від предків, що жили в калюжі великих прибутків...

Байка XVII

ДВА КОШТОВНІ КАМІНЦІ—АЛМАЗ ТА ІЗМАРАГД

Високих якостей Ізмарагд, бувши при королівському дворі у славі, пише до свого друга Адамантія таке:

Любий друже!

Шкодую, що ти не дбаєш про свою честь і в попелі схований живеш. Твої таланти мені відомі. Вони достойні почесного і видного місця. А тепер ти схожий на засвічений світник, під лядою схований. До чого наше сяйво, коли воно не дивує і не звеселяє народні очі? Цього тобі бажаючи, зостаюсь другом твоїм Ізмар...

Відповідь:

Найдорожчий друже!

Наше з видного місця сяйво живить народну пустославу. Хай позирають на блискучі небеса, а не на нас! Ми кволий небес відсвіт! А ціна наша й честь завжди при нас і всередині нас. Шліфувальники не дають нам, а відкривають її в нас. Вона видним місцем і людською хвалою не примножується, а зневагою, забуттям і огудою не зменшується. З цими думками зостаюсь другом твоїм Адам...

Сила:

Ціна і честь є те саме. Хто її не має всередині себе, приймаючи облудне свідчення зовні, той прибирає подобу фальшивого алмаза і злодійської монети. Просвіта... милосердя, великодушність, справедливість, постійність, цнотливість — ось ціна наша і честь! Старовинне прислів'я каже: «Дурень шукає видного місця, а розумного і в кутку видно».

Байка XVIII

СОБАКА І КОНЯКА

Коняка, поноску носити навчена, надмірно чванилась. Вона смертельно не любила Меркурія, — так звався собака, — і бажаючи його вбити, при всякій нагоді погрожувала йому задніми копитами.

— Чим я завинив, пані Діано? — говорив коняці собака. — Чому я вам такий осоружний?..

— Негіднику!.. Як тільки стану я при гостях носити поноску, ти найголосніше од усіх регочеш. Хіба тобі наука сміх?..

— Даруйте мені, пані: не крию цієї природної моєї вади, що мені смішним здається і добрее діло, діяне без природи.

— Чого ж це ти чванишся природою? Неук ти! Чи, може, не знаєш, що я навчалася в Парижі? Чи ж тобі збагнути те, що знаю я? Де ти вчився і в кого?

— Матусю! Якщо вас учив славетний Патер Піфікс[1], то мене навчив єдиний наш отець небесний, давши мені до цього природженість, а природженість — охоту, охота — знання і звичку. Можливо, через те діло моє не смішне, а похвальне.

Діана, не стерпівши, хотіла була хвицнути собаку, але той одійшов.

Сила:

Без природи — як без дороги. Чим далі йдеш, тим більше блукаєш: природа є вічне джерело охоти. Ця воля (за прислів'ям) є гірша за всяку неволю. Вона спонукує до частого досвіду. Досвід — батько мистецтву, знанню і звичці. Звідси народилися всі науки, і книги, і майстерства. Ця головна і єдина навчителька вірно навчає птицю літати і рибу плавати. Як збуяла сіль без смаку, як цвіт без природного свого духу, а око без

[1] Слово грецьке, означає великого роду і росту мавпу. Прим. автора.

зіниці, так неприроджене діяння завжди чогось тайного позбавлене. Але це тайне є розум, що не залежить від науки, а наука від нього. Пані Діана, як занадто навчена, але недосить тямуща тварина, зволила спитати:

«А коли природженості нема, тоді скажи, будь ласка, що може привести в довершеність навчання?..»

Приводити в довершеність є те саме, що і в закінченість. Адже кінець, як у кільці, знаходиться при своєму початку; залежить від нього, як плід від насіння свого. Треба знати, що горниця без початку й основи, покрівлею своєю з вінчиком не увінчається.

Байка XIX

КРІТ, КАЖАН І ДВОЄ ПТАШЕНЯТ: ГОРЛИЦИНЕ ТА ГОЛУБИНЕ

Великий преісподній звір, що живе в землі, Кріт писав солодкомовного листа до живущих на землі звірів та повітряних птиць. Сила була така:

«Дивуюсь марновірності вашій! Вона в світі знайшла те, чого ніколи ніде нема й не бувало. Що за дурисвіт вам навіяв, ніби є якесь там сонце? Воно в зібраннях ваших прославляється, верховодить у ділах, вершить кінці, красить життя, оживляє твар, просвічує тьму, спромінює світло, оновляє час. — Який час? Одна лиш тьма є в світі, так один і час, а іншому часові бути — дурниця, нісенітниця, небилиця... Цяя одна ваша дурість є плодюча мати й інших дуростей. Скрізь у вас брешуть: світло, день, вік, промінь, блискавиця, райдуга, істина. А найсмішніше, що шануєте Химеру, звану оком; нібито воно дзеркало світу, світла прийнятлище, радості вмістилище, двері істини... От варварство! Любі мої друзі! Не будьте дурнями: скиньте ярмо марновірності, не вірте нічому, поки́ль не візьмете в кулак. Повірте мені — не в тому життя, щоб бачити, а в тому, щоб мацати. Від 18 дня квітня 1774 року *із преісподнього світу № №*».

Цей лист сподобався багатьом звірям і птахам. Наприклад, Сові, Сплюсі, Сичеві, Одудові, Шуліці, Пугачеві крім Орла й Сокола. А найбільш од усіх Кажан плавко швендяв у цьому високородному догматі і, уздрівши Горлициного та Голубиного синів, старався їх цією пишномовною філософією ощасливити. Але горлицин сказав: «Родителі наші кращі за тебе для нас навчителі. Вони нас родили у тьмі, але для світла». А Голубок відказав: «Не можу вірити дурисвітові. Ти мені і раніш говорив, що в світі сонця нема. Але я, родившись в темних днях, сьогодні, у воскресний день, побачив рано схід найпрекраснішого всесвітнього Ока. Та і сморід, який від тебе й від Одуда йде, свідчить, що живе всередині вас недобрий дух».

Сила:

Світло і тьма, тлін і вічність, віра і нечестя світ весь складають... З плодів їх пізнаєте їх.

Байка XX

ВЕРБЛЮД І ОЛЕНЬ

Африканський Олень часто годується зміями. Наївшись досхочу і не зносячи спраги від отрути, що пекла його всередині, він прудкіше за птиць опівдні кинувся на джерела водні і в гори високі. Там побачив він Верблюда, що пив у струмочку каламутну воду.

— Куди поспішаєш, пане Рогатий? — обізвався Верблюд, — напийся зо мною в цьому струмочку.

Олень відповів, що каламутної води він з насолодою пити не може.

— Тож бо то, ваша братія занадто тендітна й метикована. А я навмисне каламучу, бо для мене каламутна вода солодша.

— Вірю, — сказав Олень. — Але я зроду п'ю найпрозорішу воду з джерела. Цей струмочок доведе мене аж до своєї голови. Бувай здоров, пане Горбатий.

Сила:

...Хто верблюд, той каламуть потопних слів п'є,

не досягаючи до тієї джерельної голови... Слово, ім'я, знак, путь, слід, нога, копито, термін — то є тлінні ворота, що ведуть до нетління джерела. Хто не поділяє словесні знаки на плоть і дух, той не може відрізнити воду від води, красот небесних і роси...

Описувачі звірів пишуть, що верблюд, починаючи пити, завжди каламутить воду. А олень чисту воду любить. — Ця байка писана на Великдень після полудня 1774. В Бабаях.

Байка XXI

ЗОЗУЛЯ І ДРОЗД

Зозуля прилетіла до чорного Дроздика: «Як тобі не сумно? — питає його. — Що ти робиш?

— Співаю, — відказує Дрозд. — Бачиш же...

— Я й сама співаю частіше за тебе; та, проте все одно сумно...

— Так ти ж пані, тільки те й робиш, що, підкинувши в чуже гніздо твої яйця, з місця на місце перелітаючи, співаєш, п'єш та їси. А я сам годую, доглядаю і навчаю своїх дітей, а свою працю полегшую піснею[1].

Сила:

Дуже багато людей, занедбавши властиву їм роботу, тільки співають, п'ють та їдять і від цього ледарства нестерпної і більшої нудьги зазнають, ніж ті, хто працює без послаби. — Співати, пити й їсти — не є діло, а головного, властивого нам діла самий тільки хвостик. А хто на те їсть, п'є і співає, щоб охочіше після перепочинку взятися до роботи, як до покликання свого, тому нудьгу прогнати не багато треба, — він щодня і працює і гуляє. Про нього й прислів'я: «*Доброму чоловікові щодня свято*». Робота наша є джерело радості. А як кого своя робота не звеселяє, той, звичайно, їй

[1] І найкраще діло нудне без послаби, а самі байдики бити у сто раз нудніше. Прим. автора.

ні родич, ні друг вірний, але щось біля неї любить і як неспокійний, так і нещасливий. Але ніщо не є таке солодке, як спільна всім нам робота. Вона... голова, світло і сіль кожної окремої роботи... Щасливий той, хто поєднав природжену собі свою роботу з загальною. Вона є справжнє життя. І тепер можна зрозуміти таке Сократове слово: «Дехто на те живе, щоб їсти й пити, а я п'ю і їм на те, щоб жити».

Байка XXII

ГНІЙ І АЛМАЗ

Отой самісінький гній, в якому в давнину Езопів півень вирив коштовний камінчик, дивувався алмазові, і з цікавістю питав: «Скажи мені, будь ласкав, звідки увійшла в тебе ціна така велика? І за що тебе люди так шанують? Я здобрюю ниви, сади, городи — красу і користь я даю; а при всьому тому ні десятої частки не маю шаноби в порівнянні з твоєю».

— І сам не знаю, — відказує алмаз. — Я та сама, що й ти, земля і значно гірший за тебе. Вона є перепалена сонячним варом жужелиця. Але тільки в сухих моїх водах пречудово відбивається блиск сонячного світла, без сили якого всі твої добрива пусті, а рослини мертві...

Байка XXIII

ПЕС І ВОВК

У Титира пастуха жили Левкон і Фірідам, два пси, у великій дружбі. Вони зажили слави у диких і свійських звірів. Вовк, прочувши про ту славу, при слушній нагоді вирішив втертися до них в дружбу.

— Прошу мене шанувати і любити, панове мої, — казав з удаваною міною Вовк. — Ви мене високим щастям ощасливити можете, коли зволите удостоїти мене, як шанобливо сподіваюсь, бути третім другом серед вас.

Потому наговорив їм про славних і багатих предків своїх, про модні науки, — в яких виховав його дбайливий батько.

— Коли ж,—додав Вовк,—родом і науками хвалитися у розумних сердець вважається за дурість, то маю кращі гідності, щоб вам до серця припасти: я сановитістю на обох вас схожий, а голосом і волосом на пана Фірідама. Одного тільки не потаю: у мене хвіст лисячий, а погляд вовчий.

Левкон відказав, що Титир зовсім не схожий на них, проте в третім для них другом; що він без Фірідама ніякого діла не починає.

Тоді сказав так Фірідам:

— Голосом і волосом ти до нас подібний, але серце твоє далеке від нас. Ми бережемо вівці і вдовольняємось молоком, а ви шкуру з овець здираєте і їсте їх замість хліба. А найпаче не до вподоби нам дзеркало твоєї душі, лукаве око твоє, що скоса на близького баранця позирає.

Сила:

І рід, і багатство, і чин, і споріднення, і гілесні здібності й науки неспроможні утвердити дружбу, лише серце, думками єдине, та однакова чесність людяних душ, що в двох чи трьох тілах живуть, — це є справжня любов і єдність.

Б а й к а XXIV

КРІТ І ЛІНКС

Як розповідається в казках, звір Лінкс має такі гострі очі, що на кілька аршин землю прозирає. Цей звір, побачивши в землі Крота, з сліпоти його глузувати став: «Коли б ти, негідна тварючко, мав моєї прозорливості соту частку, ти б міг проникнути крізь самий центр землі. А тепер усе мацаєш, сліпий як темна північ...»

— Перестань лишень чванитись, — відказав Кріт, — зір у тебе гострий, та розум зовсім сліпий. Якщо тобі дано те, чого мене позбавлено, то і я маю те, чого у тебе нема. Коли думаєш про гострий твій зір, то не забувай і гострого мого слуху. Давно б мав я очі, коли б вони мені потрібні були. Вічна правда блаженної природи нікого не кривдить. Вона рівну в усьому нерівність роблячи, в гостроті мого слуху вмістила чуття очей.

Сила:

Дурість в багатстві пишається і глумиться, а в злиднях осідає і впадає в розпач. Вона в обох долях нещасна. Там біснується, як в гарячці божевілля, а тут з ніг валиться, як падло... Сліпа дурість одно тільки лихе в усьому бачить... вік над вік, підносить народ вище народу. Невдоволена ні своїм станом, ні країною, ні віком, ні спорідненістю, ні долею, ні хворістю, ні здоров'ям, ні смертю, ні життям, ні старістю, ні юністю, ні літом, ні зимою, ні ніччю, ні днем; і при удачі то підноситься до небес, то спускається в розпачі до безодні; позбавлена як світла і духа віри, так і найсолодшого світу з душевною рівновагою, і спалюється власних своїх печалей полум'ям...

Байка XXV

ЛЕВ І МАВПА

Лев спить навзнак, і сплячий дуже схожий на мертвого. Юрба усяких Мавп, вважаючи його мертвим, наблизившись до нього, почала плигати і глумитися, забувши страх і повагу до царя свого. А як прийшов час прокинутись від сну, поворухнувся Лев. — Тоді Мавпи, що одним шляхом до нього прийшли, сімома шляхами розсипались. Старша з них, опритомнівши, сказала:«І наші предки ненавиділи лева, та лев і донині лев, і повік віків».

Байка XXVI

ЩУКА І РАК

Щука, натрапивши на солодку поживу, жадібно проковтнула її; та раптом відчула заховану в солодощах вудку, що зав'язла в нутрощах. Рак це здаля запримітив і на другий день, побачивши Щуку, спитав:

— Чому ви, пані, невеселі? Куди подівся ваш кураж?

— Не знаю, брате, чогось сумно. Думаю, щоб розвеселитися, поплисти з Кременчука в Дунай: Дніпро набрид.

— А я знаю вашого суму причину, — сказав Рак. — Ви проковтнули вудку? Тепер вам не допоможе ні бист-

рий Дунай, ні плодоносний Ніл, ні веселовидий Меандр.

Сила:

Рак точну правду каже — мудрій людині весь світ батьківщиною є; всюди і завжди їй добре. Вона добра не збирає по місцях, але в середині себе носить його. Воно їй — сонце в усякий час і скарб в усіх країнах...

Байка XXVII

БДЖОЛА І ШЕРШЕНЬ

— Скажи мені, бджілко, чому ти така дурна? Знаєш що трудів твоїх плоди не стільки тобі самій, скільки людям корисні, а тобі часто і шкодять, приносячи замість нагороди смерть; проте не переставш здуру збирати мед. Багато у вас голів, та без глузду. Видно, що ви без пуття закохалися в мед.

— Ти високий дурень, пане порадниче, — відповіла бджола. — Мед любить їсти й ведмідь, а шершень також лукаво дістає; і ми могли б по-злодійському добувати, як іноді ваша братія і робить, коли б тільки їсти любили. Але нам незрівнянно більша утіха збирати мед, ніж їсти, — для цього ми й родилися; і не перестанемо, поки не помремо. А без цього жити і при достатку меду є для нас найлютіша смерть.

Сила:

Шершень є образ людей, які живуть крадіжкою чужого і родилися на те тільки, щоб їсти, пити тощо. А бджола є герб мудрої людини, що в природженому ділі трудиться. Багато шершнів без пуття говорять: «Для чого цей, наприклад, студент учився і нічого не має?» Нащо, мовляв, учитесь, коли не матимете достатку?.. А не вважають на слова Сірахові: «*Веселість серця життя людині*», і не розуміють, що природжене діло є для неї найсолодша пожива. Погляньте на правління блаженної Натури і навчітеся. Спитайте вашого хорта: коли він веселіший? — Тоді, — відповість вам, — коли полюю зайця. Коли смачніший заєць? — Тоді, — відпо-

вість мисливець, — коли я його полюю. Погляньте на Кота, що сидить перед вами. Коли він куражніший? Тоді, коли цілу ніч бродить, або сидить біля нори, хоча, вловивши, і не їсть миші. Замкни в достатку бджолу, — хіба ж не помре з нудьги в той час, коли можна їй літати по цвітоносних луках? Що гірше, як купатися в достатку і смертно мучитися без природженого діла? Нема більшої муки, як хворіти мислями; а хворіють мисли, позбавляючись природженого діла. І нема більшої радості, як жити по натурі. Солодка тут праця тілесна, терпіння тіла і сама смерть його тоді, коли душа природженим втішається ділом; або так жити, або мусиш умерти. Старий Катон чим мудрий і щасливий? Не достатком, не чином, а тим, що йде за натурою, як видно з Цицеронової книжечки про старість. Природа одна є наймилосердніша мати і наймудріша провідниця...

Але ж розкусити треба, що означає жити по натурі? Епікур сказав так: «Подяка блаженній натурі за те, що потрібне зробила неважким, а важке непотрібним»...

Байка XXVIII

ОЛЕНИЦЯ І КАБАН

В польських та угорських горах Оленица, уздрівши свійського Кабана: «Доброго здоров'я, пане Кабан, — вітатися стала. — Рада, що вас...»

— Що як це ти, негіднице, неземна така? — скрикнув, надувшись, Кабан. — Чому ти мене кабаном називаєш? Хіба не знаєш, що я підвищений в барани, маю на це патент, а рід мій походить від самих найблагороднішних бобрів, а замість опанчі для характеру пошу на людях здерту з вівці шкуру?

— Даруйте мені, вельможний пане, — сказала Оленица, — я цього не знала. Ми, прості, судимо не по одежі та словах, а по ділах. Ви так само, як колись, риєте землю і ламаєте тини. Дай боже вам бути й конем.

Сила:

Не надивуємся дурням, що зневажали й зганьбили

найвсечеснíший і безцінний чесноти бісер на те тільки, щоб продертися в чин, зовсім їм не властивий. Який їм змій в ухо нашептав, що ім'я й одежа перетворить їх буття, а не життя чесне, гідне чину? Ось точнісінько так і граки Езопові, що одягаються в чуже пір'я! З такого зшите існування подібне до човна, в якому їхали морем в людську одежу вдягнені мавпи, але жодна правити не вміла. Коли хто просвіщенне око має, яку безліч цих ослів бачить, в лев'ячу шкуру одягнених! А навіщо одягнені? На те, щоб вільніше могли рабські примхи свої вдовольнити, людей турбувати і проломлюватися крізь законів громадянських загороди. А ніхто з достойних шани на нечемність так не гнівається, як ці мавпи з ослами і кабанами. Старе грецьке прислів'я каже: «Мавпа с мавпою і в золотому вбранні...» Є й на Україні прислів'я: *«Далеко свині до коня»*.

Байка XXIX

БАБА І ГОНЧАР

Баба купувала горшки. Любощі молодих літ ще й тоді їй згадувалися:

— А скільки за цього гарненького?

— За того візьму хоч три шаги, — відповів Гончар.

— А за того поганого (он він) — мабуть, шаг?

— За того менше двох копійок не візьму...

— Що за чудасія?..

— У нас, бабусю, — сказав майстер, — не очима вибирають, а пробують — чи чисто дзвонить.

Баба, хоч і мала непоганий смак, та говорити більше не могла; тільки сказала, що й сама вона давно це знала, лише здумати не могла.

Сила:

Звичайно, ця премудра Єва є прабабою всім тим дотепникам, які людину цінять по одежі, по тілу, по грошах, по хоромах, по імені, а не по її життя плодах. Ці правнуки, маючи той самий смак, цілковито дово-

дять, що вони плід від цієї райської яблуні. Чисте і незаздрісне серце, милосердне, терпляче, куражне, прозорливе, стримане, мирне, — ось чистий дзвін і чесна душі нашої ціна!

Мудра великоросійська приказка ця:

«Не красна хата углами, красна пирогами!»

Довелося мені в Харкові, між премудрими емблематами, на стіні зали бачити такого намальованого, схожого на черепаху, гада з довгуватим хвостом, а посеред черепа сяє велика золота зірка, прикрашаючи його. Але під ним пояснення написане таке: «Под сіянієм язва».

Байка XXX

СОЛОВЕЙКО, ЖАЙВОРОНОК І ДРОЗД

Серед широкого степу ріс сад, де жили солов'ї та дрозди. Жайворонок, прилетівши до Соловейка; «Здрастуй, пане співець» — сказав йому.

— Здоров будь і ти, пане Соловей, — відповів йому співець.

— Чому ти мене твоїм ім'ям називаєш? — спитав Жайворонок.

— А ти чому мене називаєш співцем?

А Жайворонок йому:

— Я тебе не без причини назвав співцем, твоє ім'я у стародавніх греків було с п і в е ц ь.

Соловей:

— А твоє ім'я у стародавніх римлян було alauda, тобто славій, бо alaudo означає славлю.

Жайворонок:

— Коли так, то тепер я починаю тебе більше любити, і прилетів просити твоєї дружби.

Соловей:

— О, простак! Хіба ж можна випросити дружбу? Треба родитися для неї. Я часто співаю цю мою пісеньку, навчившись від Батька мого: «Подібного до подібного веде бог».

Жайворонок:

— І мій батько цю пісеньку співав. Я ж тобі, як в іншому, так і в цьому подібний...

Соловей:

— Гаразд. Я буду справжнім твоїм другом, якщо ти в саду жити станеш.

Жайворонок:

— А я щирий твій прихильник, якщо ти в степу жити станеш.

Соловей:

— Ах! Не тягни мене в степ — степ для мене смерть: Як ти в ньому живеш?

Жайворонок:

— Ах! Не тягни мене в сад — сад для мене смерть! Як ти в ньому живеш?

— Годі вам, браття, пустувати, — мовив, недалечко сидячи, Дрозд. — Бачу, ви народжені для дружби, але не тямите любові. Не шукай того, що тобі до вподоби, а те, що другові корисно. Тоді і я ладен бути третім вашим другом.

По тому, кожен свою пісню заспівавши, утвердили в бозі вічну дружбу.

Сила:

Цими трьома пташками твориться добра дружба. Дружби не можна ні випросити, ні купити, ні силою вирвати любов до тих, кого любити народжені, так само як їмо те, що по природі. А в бога для всякого створіння всяка їжа добра, та не всім. І як не можна коня з ведмедем, а собаку з вовком припрягти до коляски, так не можна, щоб не відірвалося старе сукно, пришите до свіжого, а гнила дошка, приліплена до нової. Така ж незгода є між двома, різних вдач, людьми, а найбільша неспорідненість між злим і добрим серцем. Жайворонок з Дроздом і Соловейком приятелювати може, а з Шулікою та Кажаном не може...

Одно тільки не знести Жайворонкові — жити в саду, так само як Соловейкові — в степу. Це у стародавніх

Гуп Одеса III

греків називалося Антипатія. А в усьому іншому між ними однакова вдача Симпатія. Не слід же друга змушувати до того, що тебе тішить, а його мучить... Багато хто цьому прислів'ю перечить: «треба, мовляв, ворогів любити». Безперечно, але дружба, так само як милостиня: багато ступенів оточують центр престола її! Усім доброзичливцем бути можеш, а повірником ні. Інакше добро чинимо домашнім і родичам, інакше прихідцям і стороннім.

Щасливий, хто хоч саму тільки тінь доброї дружби нажити спромігся. Нема нічого дорожчого, солодшого і корисніш ого за неї. Велика Русь розумно промовляє: «В полі пшениця роком родиться, а добрий чоловік завжди пригодиться». —Де був? «У друга». —Що пив? «Воду: краще ворожого меду!» І на Україні кажуть: «Не май сто карбованців, а одного друга».

Та не вартий дружньої любові той, хто ставить щонебудь вище дружби і не поклав її наріжним каменем і пристановищем всіх своїх діл та прагнень. Соловей преславне своє ім'я віддає добровільно другові. Солодка вода з другом — славна з ним і безіменність. Катон сказав: «Пропав той день, що без користі пройшов». А Траян (чи може Тит) ще ясніше: «О, друзі! Пропав мій день — нікому я не служив!» Всякій владі, званню, чинові, станові, ремеслу, наукам — початок і кінець дружба; основа, союз і вінець громаді. Вона створила небо і землю, зберігаючи світ світів у красі, чині і в миру...

Недарма є примовка:

«Добре братство краще за багатство».

А що сказано про дружбу, те розуміється і про стан. Як до одного, так і до другого вождь вірний є природа: щасливий же, хто йде за ним!...

А коли черепаха крил не має, то яка потреба? Вони для птиці потрібні. Неможливе і непотрібне є те саме. Але коли все знаєш, що для тебе потрібно, — то це означає довершену мудрість... Перезнавши всі дороги, але не пізнавши своєї—нічого і не знаєш, і не маєш, і не радісний...

ЦКБ-1